

ZLATKO BOUREK

SLIKAR, SCENOGRAF, REDATELJ

JA SAM SLAVONSKI EROTOMAN. JA RADIM NAKAZE. I VOLIM IH

Bourek o povezanosti za zavičajem, o svome hrvatstvu i židovstvu, o tome zašto ga je Krleža simpatizirao, o obiteljskoj povijesti, umjetničkim planovima...
Razgovarao Dobroslav Silobričić • Snimila Neja Markičević/Cropix

Zlatko Bourek, akademik HAZU, poznati je hrvatski kipar, slikar, kazališni redatelj, scenograf, kostimograf, jedan od osnivača Zagrebačke škole crtanog filma... I dandanas radi, snuje, mašta, razmišlja i planira nove umjetničke poduhvate. To je čovjek koji niti jedanput u životu nije ljetovao. Radi neprestano. O tome svjedoči njegov ogromni, velebitni, iznimno duhovan i nadaren opus. Bourek svojom umjetnošću oplemenjuje i raduje sve nas, a ponajviše sebe samoga. Silobričić ga je zatekao u njegovu stanu u Zagrebu gdje je, naravno, radio...

● **Majstore Bourek, viđim, u punoj ste snazi...**

- Nisam baš u punoj snazi, ali sam vrlo dobro. Jedino što sada još mogu je - slikati. Slikam. Ranije sam radio mnogo više raznih lijepih poslova, istovremeno. Ali, imam ja još puno planova.

● **Figura, lik, u središtu je svih vaših fantastičnih umjetničkih remek-djela.**

- Čuj Silobričić, ja sam ti zaljubljen u jednu vrst kazališta koja se zove teatar figura. Nijemci to zovu teatar nakaza. To nema veze s kazalištem lutaka. Teatar figura je oltar. Ali, na njemu nisu nadmoćne figure. Moji likovi su: vrag, smrt, kurva, grbavac, varalica... Kužiš? Sada radim veliku izložbu koju ćete vidjeti koncem ove godine, 2013., u zagrebačkoj Gliptoteci. Bit će sve te moje figure. Možda ću napraviti i jedan "teatrino" u kojem će, na izložbi, figure oživjeti u kratkom igrokazu. To su ružne figure, miću glavom i mrđaju rukama. Meni je Ranko Marinković obećao da će mi napisati kazališni komad "Razapinjanje na križ". Nažalost, nije to stigao. Prestigla ga je jedna od mojih nakaza: smrt. U predstavi bi bili Isus, ona dva razbojnika uz njega na križevima i oni dolje koji gledaju. Marinković je htio napisati o čemu oni to, raz-

peti na križevima, razgovaraju međusobno. Marinković je želio napraviti dramu o uzaludnosti žrtve. Stradanje, žrtvovanje za cijeli svijet, za sve grešnike. Ranko je želio pisati o žrtvovanju za domovinu, za Staljina, za Partiju... To je tema. Luda tema. No, ništa od toga.

● **Kako ste neki dan proslavili dolazak 2013. godine?**

- Lepo, mirmo, doma. A, vani se, na ulicama, dost' žestoko slavilo. Ja sam ortodoksn Slavonac i jako cijenim stare običaje. Slavljenje nadolazeće godine je dosta prirodno. Ali, Zagreb i ovo naše po-

Jelačić placu ima četiri ili pet kavana, a oni naprave još i šatore. Neću više "njorkati". Hoću pričati samo vesele priče.

● **Vi ste kipar. Diplomirali ste na ondašnjoj Akademiji primijenjenih umjetnosti u Zagrebu.**

- Ja sam po zanimanju, po duši i po srcu kipar. Završio sam studij kod jednog fenomenalnog čovjeka, Koste Angelija Radovanija. Zahvaljujući njemu i supruzi Krste Hegedušića, Branki Hegedušić, ja sam postao školovani kipar. Akademija je bila u Klovićevim dvorima, na Gornjem gradu. Postojala je sa-

udala za prebogatog veleposjednika Ristića, Srbina. Tako sam ja, Hrvat, slavio Božić dva puta, Uskrs dva puta. Bili smo jako bogati. Bilo je to razdoblje koje me vjerojatno pokvarilo. Imali smo jedno veliko dobro pokraj Osijeka, zove se Markušica, jedno srpsko selo je to. Imali smo kornje, automobil, fijakere. Ristić je bio prebogat pa su ga uskorili ubili. Mama i ja smo u zadnji čas uspjeli pobjeći u Osijek. Od onda smo stalno bježali. U Vukovar smo otišli pa onda natrag u Osijek. Prodavali smo sve što smo imali.

● **Mama i vi ste Židovi?**

- Jesmo. Naravno.

● **Što znači prezime Bourek?**

- Bourek? Ovako: Marijan Matković me hoće voditi kod Krleže da radimo "Petricu Kerempuha", film. Marijan me pita: "Znaš li ti, Zlatko, uopće kajkavski?" Ja velim: "Ne znam, pojma nemam." Matković mi veli: "Ideš učiti kajkavski, kupit ću ti sve rečnike, nabubaj to. Moraš znati kajkavski." Napravimo knjigu snimanja i idemo Krleži u Leksikografski zavod. Uđem ja s tom teškom knjigom Krleži u sobu, a on veli: "Ajde, ajde, Kukac Pemac. Uđi." Ja uđem.

● **Krleža vas je zvao Kukac Pemac?**

- Da. Jasno. Pa on je znao - sve. Tak mi Krleža veli, Kukac. Ja šutim. Onda se okužim i kažem: "Zašto vi, Krleža, meni velite Kukac?" Znam, Pemac je Čeh. Bourek, tata je Čeh. To je u redu. Ali zašto Kukac? "Pa kaj ti ne znaš kaj ti znači prezime?" pita me Krleža. "Ne znam, stalno me zafrkavaju da sam burek." "Ne, tvoje prezime se pisalo sa slovom 'c', Bourec. Ti si Bourec. To ti je neki pop promijenio 'c' u 'k'. Odakle si ti?", veli veliki Krleža. Ja velim: "Moji su iz Moravske." Krleža nastavi: "Bourek ti je zapravo ona svilena buba, dudov svilac." On je to znao. Ja poslije, vani, pitam Matkovića: "Pa kak' on to sve zna?" "On se pripremla da te fascinira, znao je da dolazi. Ali, on ti zapravo stvarno zna sve."

● **Napravili ste film "Balade Petrice Kerempuha". Krleža je bio zadovoljan?**

- Pozvali smo ga na prvu probnu projekciju tam' u Kantanićevu ulicu, pokraj Palace hotela. Sjednemo se svi mi s Krležom u prvi red tog malog kina. Otraga u zadnji red sjednu svi ti mogući direktori filma. Krleža se nagne k meni i šapne mi: "Čuj, Pemac, 'ko su ovi otraga?" Ja velim: "To su direktori." On: "Reci im da je Krleža rekel da odu proč." Ja odem otraga i kažem: "Čujte, Krleža je re-

trošačko društvo uspjelo je proslavu Nove godine pretvoriti u jedan ogromni - kič. To je strašno. Ne samo Stara i Nova godina - i Božić je pretvoren u kič. Ja sam rekao ljudima u etnografskom muzeju: ja ću vam pokazati kak' se slavi Božić. Taj jadni bor, vi ga upropastite tim kičerajem, velim. Ali, to je prevladalo. Glavni trg je simbol grada. A glavni trg Zagreba je upropašten kobasicama i šatorima. Kad je bila ona fešta od piva na Jelačić placu, svi haustori oko trga su bili zapišani. To je strašno. Na

mo 6 godina, od 1949. do 1955. Onda su je ukinuli.

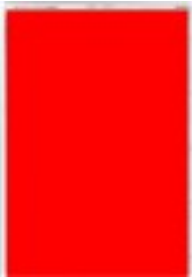
● **Zašto?**

- Nemam pojma. Ljubljana i Beograd i danas imaju Akademiju primijenjenih umjetnosti. Mi je više nemamo. A, tko je još od Slavonaca kipar? Samo Vanja Raduš. Slavonci nisu kipari. Dalmatinci jesu, češće.

● **Požega je vaš rodni grad.**

- Rođen u Požegi, majka je udovica. Vrlo lijepa udovica. 1933. ona bježi iz Požege u Osijek. Ja imam četiri godine. Onda se 1937. lijepa mama

Nisam još uspio napraviti Šovagovićevu skulpturu u Osijeku. Svaki gradonačelnik koji dođe mi to obeća, ali - niente. Prrrr

**Mi Slavonci
nismo vulgarni.
Netko je u
Osijeku
napravio grafit
'Mico, ja bi te
diro...'. Sjajno.
Odmah sam
napravio sliku
'Ja bi te diro'**

kao da odete van." Oni poslušno odu. Vratim se Krleži i on mi kaže: "Čuj, ak si 'zasral motku', ja bum vikal na tebe, a nije zgodno da to oni čuju, jer oni su ti dali novce."

● **Zvuči korektno.**

- Pa, i bilo je korektno. No, počne film i već nakon trećeg kadra ja vidim, osjetim da sam "prošao" kod Krleže. Završi film i Krleža mi kaže: "Pusti još jedanput film i nek' ovi direktori dodu na trag u dvoranu." Krleža mi čestita i veli: "Vidi se da si ti dak od Krste Hegedušića, dobro si napravil film. Sven Lasta ti je odlično govoril." Doduše, takav kajkavski zaprav' i ne postoji, to sam ga ja zmišlil. I onda me pita: "A tko ti je tu glavni direktor od ovih ljudi?" Ja mu kažem. On veli: "Nek' dode sim." Direktor dode. Ovaj se predstavi, Krleža pruži ruku i veli: "Ja sam Krleža." Direktor veli s poštovanjem: "Pa ja znam da ste vi Krleža." "Ma vruga vi znate da sam ja Krleža", veli Krleža i nastavi: "Ovaj Pemca radi taj film dve i pol godine, gdje je njegov ugovor i ugovor za korištenje mojih stihova?" Nastane konsternacija. Krleža kaže: "Odmah, taj čas donesite mi moj ugovor i ugovor od Pemca da vidim kol'ko ste mu dali. Čekam vas sve u Palaceu i plaćam rundu pića, kad dođete." Uskoro se u Palaceu pojavi jedna, sva izbezumljena, sekretarica s pisaćom mašinom i s ugovorima. Ja sam po ugovoru trebal dobiti za gotovo tri godine posla toliko da ne bi ni Fiću mogel kupiti. Krleža veli: "To je strašno, kak ste mu to malo nofca dali. Ovako ćete napraviti", veli Krleža direktoru - promjena ugovora. "Pola mog honorara ćete dodati Pemcu, a drugu polovicu ćete meni dati, kao moj honorar. I to sutra rano ujutro mi donesite, u kuverti, ček u Leksikografski da se vidi da ste doznacili novac i da ste povećali honorar Pemcu." Čujte, Dobroslav, ja sam bio izvan sebe od sreće, dobili smo velike novce pa smo Dijana i ja onda sjeli u auto i otišli u Italiju. Šašava, ali istinita priča. To je Krleža.

● **Vi za sebe kažete da ste zločesti Slavonac.**

- Mi, pravi Slavonci smo "zločesti" zato što smo iskreni rodoljubi. U ovih zadnjih dvadeset godina bili su vrlo realistični, a danas su jako ljuti. Zašto? Zato jer pamte one stvari koje "nisu zapamćene". Ja znam grozne stvari koje su se u Slavoniji dogodile. Neću vam ih pričati, jer su stvarno grozne. Mi smo dio hrvatskog naroda koji dobro radi i dobro jede. Mi imamo

potrebu o ljubavi i o pripadnosti domovini govoriti zdušno i s pravom. Mi smo zaista rodoljubi. I ja sam.

● **Ali, zašto zločesti?**

- Mi smo erotomani, na primjer. Mi nikada ne govorimo vulgarno. Nismo prosti. Mi imamo i termin za naše erotske pjesme: sramotske pjesme. Mi imamo distih, dakle bečarce, pa ljubavne pjesme, rodoljubne, tužne i sramotske pjesme. Ja znam najviše sramotskih pjesama. Ma svi ih mi, Slavonci, znamo. Hrpa mojih slika su u ambijentu: Sava, Drava, Dunav, Bosut, Ilok. To sam ustvari ja. Tamo sam odgojen. I, iskreni smo. Zato smo "zločesti". Ja pamtim ono što se događalo nakon 1941., a i ovo što se nedavno događalo. Ja se, zapravo, ne mogu baviti suvremenom umjetnošću jer još imam "dugova" iz prošlih vremena. Sve pamtim. Pravim smiješne stvari, ne radim grozne slike i figure. Često idem u Slavoniju, po poslovima Akademije, HAZU. Jedan sam od rijetkih akademika koji je "kinstler", umjetnik. Idem po Slavoniji i razveseljavam svoje Slavonce.

● **Jeste li postavili u Osijeku skulpturu Fabijana Šovagovića, što ste željeli?**

- Ma, nisam. Fabijan mi je bio prijatelj. Nije mi uspjelo postaviti spomenik velikom Slavoncu Šovagoviću. Svaki novi gradonačelnik koji dođe obeća mi da će ga postaviti. Niente. Prrrc. Sad imamo jednog koji se zove doktor Tucak koji mi je obećao. Treba to odliti u bronci. Novac je, možda, razlog zašto Fabijan ne stoji usred Osijeka. Ja im to poklanjam, ne tražim ništa za svoj rad. Ali...

● **Vi, inače, i ne radite spomenike?**

- Ne radim, ali bih Šovagovića htio u Osijeku. Imam još jednu ideju, spomeničku. Jedan sudac Vrhovnog suda, tu na vrhu Zrinjevca, rekao mi je da bi bilo dobro tamo, preko puta suda, postaviti jednu skulpturu, neki simbol. Ja mu velim: "Vi biste željeli da napravim onu žensku koja drži tezu, vagu?" On veli: "Da, pa nema druge." A ja kažem, pazi ovako, napraviti ćemo jednu skulpturu, čovjeka koji ima razdrijetu košulju i viče: "Ubijte me, ja govorim istinu" i ima veliki nos, ogroman... Skulptura bi se zvala "Lažljivi Ilija". No, taj sudac više nije u tom sudu. Propala je ideja. Šteta.

● **Vi Slavonci ste tvrdoglaviji?**

- Jesmo, ali ta tvrdoglavost je dosta realna. Slavonci u ljubavi, u radu, u seksu imaju neku temeljitost. Ljudi u Slavoniji su vrlo atraktivni, pejzaž nije. Zato ja radim figure. Breugel isto. I Krsto Hegeđušić. Tamo kod nas sve je ravno. Čovjek je tamo najatraktivniji subjekt i objekt. Nema mora, nema brda. Dvije trećine, gore, je nebo, jedna trećina, dolje, je blato. To je Slavonija, moja.

● **Bečarac je vaša pjesma?**

- Bečarac zapravo nije uopće pjesma. To je - govor. To nije za pjevanje. To pjevanje i tamburanje su loše napravili. Govori se - Slavonci "misle u dva reda". Jedan počne, drugi mu odgovara, u stihu, naravno, u rimi, jasno. Kad sam postao akademik, poslali su mi iz Osijeka moji sla-

vonski prijatelji brzjav: "Dragi Zlatko, postao si Bečarac, šaljem ti čestitku i uz nju jedan distih koji svi arlaućemo: 'Hvala hrvatskoj Vladi i dragome Bogu da više prc ljubiti ne mogu'."

● **Prč?**

- To je ono... znate... Ja kad dodem u Osijek, odem u Donjem gradu u gostionu Javor. Tamo se nadem sa svojim prijateljima. Naruče mi kečigu, fišpapraka. I tako jedan čovjek, preko puta mog stola, sjedi i bulji u mene. Digne se i veli: "Jesi li to ti, Zlatko?" Velim: "Jesam." "Pa jel se sećaš kako smo mi na radnim akcijama arlaukali bečarce?" Velim, ne sjećam se. "Sjećas se one o maršalu Titu?" Ne sjećam. Pa ovako je išla: "Maršal Tito, Josip Broz voli prcat skroz na skroz." Ja mu kažem: "To ti nije sramotska, ta je politička, to je bilo '49. Oni znaju da ja skupljam te bečarce, ponajviše ove "sramotske". I ovaj rat je napravio distihe, ali su tako zločesti da vam neću reći ni-

Ja ne dajem nikome savjete. Ja nemam prijatelje koji su namćori. Svi su moji prijatelji dobrohotni. Jedino se tako može izdržati život

pa su me stavili u konjanike. Ali to su bili teretni konji koji su vukli bestrzajne topove. Imao sam jednu kobulu, Sonja se zvala. A, znate vi što znači svaki dan prati i čistiti konja. Smrdilo smo strašno, mi konjanici. Blatne smrdljive čizme. Grozno.

● **Imali ste tada 27 godina...**

- Da. Imali smo tada još

● **Jesu li vas posjećivali prijatelji, u vojsci?**

- Ne, samo moja draga Jewish-mama. Ona me čeka u jedinom, tada, hotelu u Ajdovščini. Projahao sam na Sonji, mojoj kobili, ispred mame, a kapetan je zaurlo: "Pozdrav drugarici mami!" Mama je mirno izvadila bijeli rupčić i šutke mahnula konjanicima. Nacrtao sam poslije svoju mamu i sebe. Mama ima na sebi veliki broš, Davidovu zvijezdu. Nikada je, inače, nije nosila. Rekla mi je: "Ti imaš zvezdu na kapi, ja na grudima." To je moja mama 1956.

● **Dobro poznajete judaističku kulturu?**

- Sada da. Potrudio sam se. Čitao, naučio.

● **Nedavno se pisalo, i kod nas, o Cattelanovoj skulpturi "Hitler kleči u Varšavskom getu". Poljskom rabinu se sviđa, Wiesenthalov centar to smatra uvredom. A vi?**

- Dakle, taj mali idiot, kren-

va Gyorgyja Taborija. Jedini neuspjeh Adolfa H. je bilo to što nije prošao na prijemnom ispitu za Akademiju u Beču. Mogu li vam ispričati jedan gadni Taborijev vic o Židovima?

● **Možete, vi ste Židov.**

- Znaite li kako se u autu za tri osobe može prevesti dvadeset Židova? Jedan pored šofera, dva odostraga, a ostali u pepeljari. To je jedan od Taborijevih crnih viceva.

● **Vaši likovi, vaše groteskne figure, erotika, sramotski bečarci, ukratko izrugivanje...**

- ... to je credo. Protiv lji-gavljenja u svemu, protiv svega. To je credo nekoga tko je autokritičan. To je osvešćenje.

● **Što želite postići time? Da se smijemo, da plaćemo, da razmišljamo?**

- Ja sam "cijepljen" na taj način. Želim da ljudi budu sretni i radosni. Ja vidim samo lijepe stvari u toj našoj domaji, Hrvatskoj. Previše ljudi govori ružne stvari. Ja

braka, pa nastane tragedija. U Slavoniji dijete fačuk ima dobar tretman. Ta ženska koja ga rodi je poštovana. Ta žena nije kažnjena.

● **Spremate li nešto osim izložbe u Gliptoteci?**

- Sa Šalterom radim jedan crtani film. Crtamo ga na starinski način. Židovska tema.

● **Zanima li vas, kao građanina, politika?**

- Ja sam rodoljub. 1991. svi smo nekako jednako vidjeli stvari i događaje. No, mi Židovi brže i bolje vidimo oko sebe sve što se zbiva. Ja sam Hrvat. I Židov. Ja sam dio hrvatskog kulturnog bića. Židovi najbolje funkcioniraju u europskim državama u koje su se kooptirali. Hrvatski Židovi, bosanski Židovi, srpski Židovi, to su sve dobri Hrvati, dobri Bosanci, dobri Srbi. Eto, toliko o politici.

● **Probleme s politikom niste imali?**

- Jesam. 1947. je iz komite-ta osječkog došla okružnica u gimnaziju da se javi tko že-

ti jedan. Prerano je, prefriško je sve to...

● **Kako ste izgledali kao dječak, mladić? Isto ovako, duga kosa?**

- Da, mršav, blond, duge lasi...

● **Kao andeo...**

- Pomalo. Moja mama, Jewish-mama, pravila je od mene idiota. U prvi razred pučke škole došao sam u fija-keru pokriven s dekom, s dugom plavom kosom. Djeca sam što me nisu ubila.

● **Akademik Viktor Žmegač, slavni naš germanist, išao je s vama u školu.**

- Da. Šulkolege smo, klupa do klupa u školi. Dobri smo frendovi i danas. Vodimo jednake razgovore, jer se jedini sjećamo nekih stvari i događaja koje više nitko ne zna. Odnedavno je akademik. Bila je velika nepravda što ranije nije pozvan u Akademiju.

● **Bili ste u vojsci, vojni rok, u Ajdovščini, 13. Proleterska brigada, konjička, godina 1956.**

- Je, to sam se zeznuo. Re-

kao sam im da znam jahati one SMB sanduke, drvene kuferi. Ja nisam pismen, ali sam "rismen". Risao sam, crtao svoj, recimo, dnevnik. I onda sam zaboravio na te papire, odnosno bilježnicu u kojoj je sve to bilo. Našao sam ju, povezanu špagom, i napravio nedavno izložbu.

● **To su bili zaboravljeni crteži ili skriveni, tajni crteži?**

- Dok sam ih crtao u vojsci bili su, naravno, tajni. Ali sam ih poslije stvarno zame-tnuo. Bila je izložba prije dva mjeseca u Kabinetu grafike HAZU u Zagrebu.

● **Sjajan dokument. Da su vam ih pronašli u vojsci?**

- Zatvorili bi me. To je bila 1956. Ali, to sam radio od jada. Ja sam crtao. Ja sam ekspresionist, a mi ekspresionisti uvijek smo crtali grozne crteže. Nisam ih nikome pokazivao.

● **Sudeći po crtežima, nije vam se sviđalo u armiji...**

- Ja sam bio protiv vojske, protiv primitivizma. Bilo je strašno. Ja sam se ponašao kao Švejk.

vo luda aluzija na klečanje njemačkog kancelara Willyja Brandta 1970. u Varšavskom getu, kad je zatražio oprost. Ta skulptura udara direktno u čelo. To nije glori-ficiranje, to je pljuvanje. To je, naravno, u redu.

● **Vi ste napravili jedan kazališni komad "Jedini neuspjeh Adolfa H."?**

- Da. Igrat ćemo ga opet. To sam napravio prema jednom dijelu predstave "Mein Kampf" mađarskog Žido-

Mi Slavonci dobro radimo i jedemo. Mi imamo potrebu o ljubavi i pripadnosti domovini govoriti zdušno. Mi smo zaista rodoljubi

ne. Ja sam roditelj. Ja ne mogu odgajati dijete crnom tintom. Ja mu moram otvoriti oči prema lijepome, prema dobrome, prema veselju. Ja ne dajem nikome savjete. Ja nemam prijatelje koji su namćori. Svi moji prijatelji su dobrohotni. Tako se jedino može izdržati ovaj naš život. Vidjeti i znati da postoji nešto lijepo i dobro. Ja odem na Dunav, na Dravu, na Karašicu, na Bosut i tamo nalazim fenomenalne stvari. U Osijeku kod pješačkog mosta dođu osječki dečki i pišu ljubavne poruke. To je običaj. Pišu po obali i po pločniku. Jedna poruka mi je genijalna, napisana je na pločniku: "Mico, ja bi' te diro..." Šta nije to sjajno, sve je rečeno, i to vrlo pristojno. Nije vulgarno, ali je tak' jasno. Ja sam napravio sliku "Ja bi te diro".

● **Erotika je vrlo bitna, stalno prisutna i jasno vidljiva u vašim likovnim djelima.**

- Taj zdravi erotomanski nabo, to nije bolesno. U Dalmaciji čovjek se zaljubi, napravi nekome dijete, izvan

li ići studirati u Sovjetski Savez. Dao sam molbu. Bio sam dobar dak, dobra obitelj, partizanski kurir bio. I dobijem rješenje da idem studirati kod tadašnje velike sovjetske kiparice Vjere Muhinove.

Dode 1948., Informbiro. I ja sad u razredu kažem: "Pa jebote, šta ovaj Tito radi, kako ću ja sada u Sovjetski Savez?" Iduću noć dolaze po mene i odvedu me u neku rupu u Tvrdi osječkoj. Dvadeset dana smo već tamo, nas dvadeset. Mama posjedila. Netko me cinkao, prijao. Konačno nakon mjesec dana dolazi neki komesar, izvuče me iz Tvrdi, gleda me i veli: "Ti nisi umetnik. Ti si idiot. Pizdo bedasta. Što laješ, brate. Pa, ti nisi politički. Ti si, ti si budala. Pustit ćemo te. Majka te izvadila jer nam je objasnila da ti ne možeš biti politički, jer si - idiot." Otišao sam doma i okupao se. Nakon toga sam drugačije počeo shvaćati politiku. Postao sam zreo. Potom sam se zaljubio u teatar figura, iliti teatar nakaza. Jako volim te moje nakaze.